

Deci E.L., Ryan R.M. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. — New York: Springer, 1985. — 371 p.

Braun V., Clarke V. Using Thematic Analysis in Psychology // *Qualitative Research in Psychology*. — 2006. — Vol. 3, No. 2. — P. 77–101.

RAQAMLI PLATFORMALARDA ADABIY TA'LIM: IJTIMOIIY-MADANIY VA KOMMUNIKATIV IMKONIYATLAR

Abdujabborova Nilufar Rustamjon qizi

NamDPI O'zbek tii va adabiyoti yo'nalishi talabasi

Email:abdujabborovanilufar1214@gmail.com *Tel:*[+998952430398](tel:+998952430398)

Ilmiy rahbar: Tillayeva Rayhona Tuxtasinovna

NamDPI pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Annotatsiya. Maqolada globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida adabiy ta'limning yangi kommunikativ va ijtimoiy-madaniy ko'lamlari tahlil qilinadi. Raqamli platformalar — xususan, onlayn muhokama muhitlari, multimedia matnlar va interaktiv adabiy ilovalar — o'quvchining badiiy asar bilan muloqotini qanday o'zgartirishi nazariy va amaliy jihatdan ko'rib chiqiladi. Adabiy ta'limda raqamli kommunikatsiyaning ijtimoiy-madaniy ahamiyati, o'quvchi identifikatsiyasiga ta'siri va milliy adabiy merosni zamonaviy avlodga yetkazishdagi roli asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: raqamli platforma, adabiy ta'lim, kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy-madaniy muloqot, raqamli transformatsiya, badiiy matn, interaktiv ta'lim, multimedia, o'quvchi identifikatsiyasi, milliy madaniyat.

Аннотация. В статье анализируются новые коммуникативные и социокультурные измерения литературного образования в условиях цифровой трансформации и глобализации. Рассматривается, как цифровые платформы — онлайн-дискуссии, мультимедийные тексты и интерактивные приложения — изменяют диалог учащегося с художественным произведением. Обосновываются социокультурное значение цифровой коммуникации в литературном образовании и её роль в передаче национального литературного наследия современному поколению.

Ключевые слова: цифровая платформа, литературное образование, коммуникативная компетенция, социокультурный диалог, цифровая трансформация, мультимедиа, национальная литература.

Abstract. The article examines new communicative and socio-cultural dimensions of literary education in the context of digital

transformation and globalization. It explores how digital platforms — online discussion environments, multimedia texts, and interactive literary applications — transform the reader’s dialogue with literary works. The socio-cultural significance of digital communication in literary education, its impact on learner identity formation, and its role in transmitting national literary heritage to the modern generation are substantiated.

Keywords: digital platform, literary education, communicative competence, socio-cultural dialogue, digital transformation, literary text, interactive learning, multimedia, learner identity, national culture.

Badiiy adabiyot har doim ijtimoiy muloqotning eng kuchli vositalaridan biri bo‘lib kelgan. Adabiyot o‘qitish — bu shunchaki matn o‘qish emas, balki o‘quvchini o‘z madaniyati, tarixi va insoniy qadriyatlari bilan yuzlashtirish jarayonidir. Husanboyeva va Niyozmetova (2018) ta’kidlaganidek, “adabiy ta’limda o‘quvchini mute ijrochilikdan erkin ishtirokchi darajasiga ko‘tarish” bugungi ta’limning ustuvor yo‘nalishi hisoblanadi [1].

Biroq XXI asrning ikkinchi o‘n yilligida ta’lim muhiti tubdan o‘zgardi. Raqamli transformatsiya nafaqat axborot almashish usulini, balki o‘quvchining badiiy matn bilan munosabatini ham yangiladi. Jenkins va boshqalar (2009) “ishtiroqchilik madaniyati” (participatory culture) kontseptsiyasida ta’kidlaganidek, raqamli avlod uchun matn — shunchaki o‘qish obyekti emas, balki faol muloqot maydoniga aylangan.

Ushbu maqolada raqamli platformalarning adabiy ta’limga ta’siri ikki jihatdan ko‘rib chiqiladi: birinchisi — kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish, ikkinchisi — milliy adabiy merosning ijtimoiy-madaniy uzluksizligini ta’minlashda raqamli muhitning roli.

Raqamli platforma deb biz o‘quvchilar badiiy matn ustida o‘zaro va o‘qituvchi bilan hamkorlikda ishlashi mumkin bo‘lgan har qanday raqamli muhitni tushunamiz: onlayn muhokama forumlari, Google Classroom, Padlet, virtual kitobxonlik klublari, podcast va video-sharh loyihalari.

Rosenblatt (1995) ning “transaksion o‘qish” nazariyasiga ko‘ra, matn va o‘quvchi o‘rtasidagi muloqot ikki tomonlama: o‘quvchi matndan ma’no oladi, ayni vaqtda o‘z tajribasi, tuyg‘usi va madaniy fonini matnga kiritadi. Raqamli platformalar aynan shu “transaksion” muloqotni ko‘plab o‘quvchilar o‘rtasida bir vaqtda yuzaga keltirishga sharoit yaratadi.

Masalan, o‘quvchilar Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romani yuzasida onlayn muhokama yuritganda, har bir ishtirokchi o‘z hayotiy tajribasidan kelib chiqqan talqinni baham ko‘radi. Bu esa Vygotskiy (1978) ning “yaqin rivojlanish zonasi” printsipiga ko‘ra, bir o‘quvchining

mulohazasi boshqa o‘quvchi uchun kognitiv turtki bo‘lib xizmat qiladi. Shu tariqa raqamli platforma adabiy ta’limni kollaborativ va kommunikativ jarayonga aylantiradi.

Raqamli platformalar adabiy ta’limning ijtimoiy-madaniy vazifasini kuchaytirish uchun yangi imkoniyat yaratadi. Globallashuv sharoitida o‘quvchi nafaqat mahalliy, balki jahon madaniyatlari bilan muloqotga kirishadi. Bu ikki tomonlama ta’sir ko‘rsatadi: bir tomondan, milliy adabiy merosni qadrlash ongi shakllanadi; ikkinchi tomondan, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi rivojlanadi.

Byram (1997) madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani “bilim, ko‘nikma va munosabatlar” triadasi sifatida ta’riflaydi. Adabiy ta’limda raqamli platformalar aynan shu triadaning shakllanishiga xizmat qiladi: o‘quvchi badiiy matn orqali boshqa madaniyatni biladi (bilim), uni o‘z madaniyati bilan taqqoslaydi (ko‘nikma) va munosabat bildiradi (munosabat).

O‘zbek adabiyotini o‘qitishda bu imkoniyat, ayniqsa, qimmatlidir. Navoiy, Qodiriy, Cho‘lpon asarlari raqamli muhokama maydoniga chiqarilganda, ular yashagan davr va bugungi kun o‘rtasida ko‘prik hosil bo‘ladi. O‘quvchi asarni shunchaki o‘qimaydi — u o‘z identifikatsiyasini, o‘zbek bo‘lib yashashning ma’nosini qidiradi. Bu jarayon Husanboyeva, “o‘quvchining shaxs sifatida erkin rivojlanishi”ga to‘g‘ri xizmat qiladi.

Raqamli platformalar adabiy ta’limda 4K modeli — Critical thinking, Collaboration, Communication, Creativity — bilan organik birlashadi. Partnership for 21st Century Learning (P21, 2019) ning ta’kidlashicha, raqamli muhit 4K kompetensiyalarini rivojlantirishning eng qulay maydonlaridan biridir.

Tanqidiy fikrlash jihatidan: raqamli platforma o‘quvchiga turli talqinlar, bahsli fikrlar va muqobil ma’nolar bilan yuzlashish imkonini beradi. Onlayn muhokamada “bir to‘g‘ri javob” yo‘q — o‘quvchi o‘z pozitsiyasini asoslashga majbur. Hamkorlik jihatidan: Padlet yoki Google Docs da birgalikda badiiy tahlil yaratish jamoaviy fikrlashni shakllantiradi. Kommunikatsiya jihatidan: o‘quvchi yozma sharh, audio-podkast yoki video-taqdimot orqali fikrini turli formatlarda ifodalaydi. Ijodkorlik jihatidan: multimedia loyihalar — asar qahramonidan videoxat, interaktiv xarita, raqamli kollaj — o‘quvchining ijodiy ifodasini kengaytiradi.

Xulosa: Raqamli platformalar adabiy ta’limning kommunikativ va ijtimoiy-madaniy salohiyatini keskin kengaytiradi. Ular o‘quvchini passiv o‘quvchidan faol muloqot ishtirokchisiga aylantiradi, milliy adabiy merosni zamonaviy avlod uchun jonli va dolzarb qiladi, hamda madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini shakllantiradi.

Biroq raqamli muhitning samaradorligi o‘qituvchining pedagogik yo’naltiruvchanligiga bog‘liq. Platforma o‘qituvchini almashtirmaydi —

u o‘qituvchining qo‘lida kuchli didaktik vositaga aylanadi. Shu ma’noda adabiyot o‘qituvchilarining raqamli kompetensiyasini oshirish va ularni yangi pedagogik yondashuvlar bilan qurollantirish bugungi ta’lim tizimining ustuvor vazifasidir.

Kelgusida raqamli platformalar yordamida o‘zbek adabiyotini oqitishning amaliy metodikasini ishlab chiqish, turli platformalarning adabiy ta’limga ta’sirini qiyosiy o‘rganish ilmiy izlanishlarning muhim yonalishi bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Husanboyeva Q., Niyozmetova R. Adabiyot oqitish metodikasi. — Toshkent: Barkamol fayz media, 2018. — 352 b.
2. Jenkins, H., Purushotma, R., Weigel, M., Clinton, K., & Robison, A. J. (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. Cambridge, MA: MIT Press.
3. Rosenblatt, L. M. (1995). *Literature as Exploration* (5th ed.). New York: Modern Language Association.
4. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
5. Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
6. Partnership for 21st Century Learning (P21). (2019). *Framework for 21st Century Learning*. Washington, DC: Battelle for Kids.
7. Quronov, D. (2018). *Adabiyotshunoslikka kirish*. — Toshkent: Akademnashr.

ONLINE VA OFFLINE TIL TA’LIMIDA MADANIY MOSLASHUVCHANLIKNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Allayarova Zebiniso Boymuratovna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti PhD dotsent

Tel.: +99890 352-30-82 E-mail: zeboallayorova51@gmail.com

Jalilova Nilufar Kamoliddinovna

Shahrisabz davlat pedagogika institute talabasi

Tel.: +99877 070 95 02 E-mail: jalilovanilufar755@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada online va offline til ta’limida madaniy moslashuvchanlikni rivojlantirish texnologiyalari tahlil qilinadi. Maqolada madaniy moslashuvchanlik tushunchasining mazmuni ochib berilib, uning chet tilini o‘rganish jarayonidagi ahamiyati asoslanadi. Shuningdek, onlayn va an’anaviy til ta’limining